

Właziak, Maria

"Словарь книжников и книжности древней Руси, Вып. I (XI-первая половина XIV в.)", отв. ред. Д. М. Лихачев, ред. Д. М. Буланин, О. В. Творогов, Ленинград 1987 : [recenzja]

Studia Źródłoznawcze 34, 120

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nośniki znaczeniowe liczby (np. w liturgii, w kalendarzu i obrzędach); 4. Wykaz opracowań.

O rozmiarach i szczegółowości opracowanych haseł niech powie liczba 49 stron (98 szpalt) artykułu o siódemce — liczbie najczęściej wzmiankowanej i najwszechstronnej interpretowanej w Biblii, a także 15 stron (30 szpalt) o całkiem przeciętnej liczbie pięć. Nie zapomniano o wielkościach ułamkowych jak m. in. pięć i pół, która jest liczbą niedoskonałą w stosunku do senara, czyli szóstki, i wskazuje na niedoskonałość dzieła i działania ludzkiego (Hugon od Św. Wiktora, De Archa Noe). Piętnem niedoskonałości naznaczone są też liczby o jeden mniejsze lub większe od głównych liczb systemu dziesiętnego. Dotyczy to np. liczby dziewięć: *Novenarius numerus qui minus habet denario, imperfectionem legis significat, sicut undenarius transgressionem* — pisał Hraban Maur. Ten sam egzegeta tłumaczył, iż dziewięć oznacza niepełny dekalog, a więc i *impenitudo bonorum operum*. Na ogół przekroczenie liczby o jedną *unitas* nadaje jej sens doskonałości. Np. siedem oznacza odpoczynek po sześciu dniach pracy (i stworzenia) albo wieczność po sześciu epokach dziejów świata. Osiem oznacza zmartwychwstanie po szabacie, uchylenie starego Zakonu przez Łaskę; *aetas octava* to wieczność Zmartwychwstania po siódmym dniu (epoce) spoczynku. I dalej podobnie. Głębokiego sensu domyślano się także w liczbach zdwojonych, bowiem dwie są drogi doskonałości *vita activa* i *vita contemplativa*, i dwie są miłości: Boga i bliźniego. Liczba dwa symbolizuje ponadto zaślubiny Chrystusa z Kościołem. W układach miar i wag (*modius, libra*) Hraban doszukał się objaśnienia dla liczby 44. Stanowi podwójność liczby 22; a tyle było pokoleń od Adama do Jakuba, tyle znaków alfabetu hebrajskiego, tyleż ksiąg Starego Testamentu.

Samo przeglądanie tego ogromnego dzieła jest pasjonujące, a ileż przygody intelektualnej dostarczy badaczowi przy tropieniu jakiejś pojedynczej kwestii, dla której Leksykon kryje odpowiedź i szeroki kontekst interpretacyjny — można sobie łatwo wyobrazić. Korzystanie ułatwia bardzo zdyscyplinowanie rozłożenie materiału, przejrzyste i oszczędne skrót. Nie grozi przy tym spłylenie w percepcji tak dobrze spreparowanej literatury egzegetycznej, jeżeli tylko przebrniemy rzetelnie przez wprowadzenie metodyczne i filozoficzne (jakie interpretacje proponowali liczbom mistrzowie XII w.?) i robocze (wskazówki, jakie pytania stawiać należy liczbom jako nośnikom znaczeń?). Wiele też dają wprowadzenia do poszczególnych artykułów-haseł ułożonych jak wzorowy wykład uniwersytecki. Szkoda, że dostępność tej ważnej pomocy naukowej jest u nas niewielka.

B. K.

Словарь книжников и книжности древней Руси. Вып. I (XI-первая половина XIV в.), Ответственный редактор Д. С. Лихачев, Редакторы: Д. М. Буланин, О. В. Творогов, Академия Наук СССР. Институт русской литературы (Пушкинский Дом), «Издательство Наука», Ленинград 1987, с. 492, нлб. 2

Omawiany tom jest pierwszym z trzech przewidzianych dla niniejszego wydawnictwa. Obejmuje początkowy okres w dziejach ruskiego piśmiennictwa, od XI w. do 1351 r.

Drugi doprowadzony zostanie do końca XVI w., a trzeci poświęcony będzie wiekowi XVII. Jest to rodzaj encyklopedii obejmującej całość zabytków literatury ruskiej w ciągu siedmiu wieków jej istnienia, z wyjątkiem dokumentów treści użytkowej (gramoty, listy prywatne) i utworów z terytorium obecnej Ukrainy i Białorusi.

Poszczególne utwory omawia się w artykułach poświęconych ich autorom lub pod odrębnymi hasłami tytułowymi, jeśli są anonimowe. Jeżeli dzieło ma kilku hipotetycznych autorów, zostało opisane pod tytułem, a do haseł autorskich kierują odsyłacze (wyjątek zrobiono dla „Слово о полку Игореве”, gdzie oprócz haseł: „Слово о” i „Автор Слова” poszczególnym autorom też poświęcono odrębne artykuły).

W przypadku autorów kilku dzieł, omawia się tylko najważniejsze i charakterystyczne dla ich twórczości. Starano się uwzględnić wszystkie imiona, pod którymi autorzy występują w rękopisach. W hasłach autorskich podano najważniejsze dane biograficzne i te dotyczące twórczości. Natomiast literatura anonimowa podana jest tylko w wyborze. I tak, spośród licznych kazań, mów, wybrano najbardziej znane z tradycji rękopiśmiennej i przynajmniej częściowo opracowane. Nie weszły do słownika zbiory hymnów, których autorzy są nieznani, a historia hymnografii wschodniosłowiańskiej nie została nawet wspomniana. Jeszcze większym ograniczeniom podlegają przekłady, tu kryterium doboru było ich rozpowszechnienie na Rusi.

W jednym ciągu alfabetycznym oprócz imion autorów i tytułów dzieł anonimowych, znajdują się w słowniku hasła osobowe odnoszące się do kopistów, ale tylko tych, których praca miała charakter twórczy i którzy dołączyli informacje od siebie. Są też uwzględnieni bibliofile i fundatorzy, na zamówienie których wykonywano dzieło. Prócz literatury o charakterze historiograficznym, znaczny procent omawianych utworów stanowią dzieła o treści religijnej, wśród nich wiele przekładów z języka greckiego.

Każdy artykuł zawiera bibliografię złożoną przeważnie z dwóch części. Pierwsza wymienia wydania naukowe danego dzieła, druga opracowania.

Słownik przeznaczony jest dla historyków, archiwistów, bibliotekarzy. Dotychczasowe kompendia poświęcone piśmiennictwu ruskiemu są przestarzałe i nie odpowiadają wymaganiom współczesnej mediewistyki. Niniejsze ma dostarczyć nowych informacji o pisarzach i ich dziełach. Wydaje się, że funkcję tę dobrze spełnia, dostarczając zwięzłych wiadomości i przedstawiając wyniki najnowszych badań. Daje ponadto bogaty obraz kultury duchowej i chrześcijaństwa na Rusi, wskazuje też wyraźnie zasięg wpływów i powiązań z sąsiednimi kręgami kulturowymi.

M. Bl.

Katalog rękopisów Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk. Uzupełnienia do tomów I-IV, sygnatury 1-4258, opracował Przemysław Szafran, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1988, ss. 257, nлb. 3.

Najstarszy zasób rękopisów Biblioteki Gdańskiej został zinwentaryzowany przez bibliotekarzy gdańskich, A. Bertlinga i O. Günthera, w czterech tomach. Po przejściu